

6. STAVEBNÍ VÝVOJ POUTNÍHO AREÁLU

Kostel sv. Anny

Kostel byl zřejmě postaven v letech 1724-1725, ale nelze vyloučit, že některé přípravné práce probíhaly již předtím. K dřevěné kapličce nad studánkou byla totiž vedena kniha kostelních účtů od roku 1722 a v ní jsou záznamy o převodech prostředků ve prospěch kostela už před rokem 1724. Patronem stavby kostela se stal Karel Jáchym, říšský hrabě z Brédy, který „proslul“ svými velikášskými plány, zejména co do skupování panství, jakož i ždímáním poddaných, aby na své plány získal peníze. Jeho osobě a plánům proto odpovídá i velkoryse pojatá jednolodní stavba kostela s polygonálně ukončeným kněžištěm a připojenou sakristií, která od svého postavení neprodělala žádné další stavební zásahy. O kostelu se původně referovalo jako o kapli, protože v tehdejší pojetí jedním z podstatných znaků kostela byla přítomnost věží a zvonů, jež přibýly až později.

Zásadnějších proměn na začátku 20. století doznala pouze sanktuska, jejíž konstrukce je součástí krovů. Původní cibulovitá sanktuska pravděpodobně byla podobná té současné, avšak zřejmě při opravách v roce 1894 byla nahrazena čtvercovou konstrukcí, o níž se P. Elias vyjádřil: „*pravý to holubník*“. Tato čtvercová věžička byla poměrně záhy zaměněna opět za původní cibulovitou, a to při generálních opravách kostela v letech 1923-26 podle projektu prof. Klanka z Křesťanské akademie.



Obr. 1: Poutní kostel sv. Anny se čtvercovou sanktuskou (r. 1911). Tento pohled ze zadu je dnes již nemožný kvůli vzrostlému lesu.

Zvoniční věže, ambity a boční kaple

Zvoniční věže byly postaveny až spolu s ambity a ambitovými kaplemi v letech 1740 – 1742. Vznikly na tehdejší dobu poměrně netypickým způsobem, a to z převážné části nákladem dobrovolných dárců, jak z řad šlechty, tak především z řad vrchnostenských úředníků, měšťanů a zámožnějších lidí z venkova (sedláků a mlynářů). Netypické jsou rovněž příspěvky magistrátů Kolína a Čáslavě. Dárci pocházeli z širokého okolí, vymezitelného Vyžlovkou, Kolínem, Čáslaví, Chotěboří a Ledčí n. Sázavou. Lze předpokládat, že se nejedná o maximální rozsah známosti poutního místa (na realnou známost více poukazují záznamy o poutnících z Moravy a Uher nebo odkazy majetku z Prahy a jiných míst, např. Čelákovice). V roce 1762 byly ambity vymalovány výjevy z historie církve od malíře Václava Kramolína z Nymburka.

Na tehdejší dobu neobvyklý způsob vzniku ambitů se také stal příčinou jejich zániku. V roce 1819 byly ambity již v natolik desolátním stavu, že jejich oprava byla odhadována na 6400 zlatých (náklady srovnatelné se stavbou menšího kostela), a tak bylo po několika jednáních rozhodnuto nařízením Zemského gubernia jejich stržení. Patroni sudějovského kostela totiž odmítali převzít odpovědnost za údržbu ambitů (s poukazem, ať se starají jejich dobrodinci) a starý zdejší kněz Chrysostomus Beneš neměl sil prosazovat jejich opravu. V červnu roku 1819 krátce po smrti P. Beneše byly ambity strženy, aby neohrožovaly davy na pouti. Zůstala tak po nich jen obvodová zeď areálu s do ní včleněnými bočními kaplemi a zvoničními věžemi.

Boční kaple byly postaveny především se dvěma účely. Jednak měly představovat prostor pro zklidnění a meditaci poutníků a jednak v nich bývaly před hlavní poutí umístěny četné zpovědnice k udílení svátosti smíření s Bohem (sv. zpověď). V levé kapli Panny Marie byl pohřben právě P. Chrysostomus Beneš, zdejší dlouholetý duchovní správce. Oltářní obraz Panny Marie darovala někdy krátce před opravou z roku 1894 sl. Gabriela Hinkeniklová. Do prostřední kaple zasvěcené sv. Jakubu byl pohřben první sudějovský farář, osobní děkan Václav Švejda. Malba na její klenbě představuje osvobození Vídně v roce 1683 od tureckého obléhání polským králem Janem Sobieskim. Pravá kaple je pak zasvěcena Ukřižování Ježíše Krista. Její výmalba zobrazuje Soudný den. Nacházejí se v ní zlomky nápisu, pravděpodobně předposlední 18. sloky skladby Dies irae, jež byla součástí pohřební liturgie s prosbou o soucit při soudu zemřelých. Oltářní obraz údajně původně pochází z hlavního oltáře ve Zruči n. Sázavou. V současné době jsou však oltáře demontované v důsledku probíhajících rekonstrukcí a oltářní obrazy jsou umístěny v kostele.



Obr. 2: Prostřední a pravá kaple v ambitech (80. léta 20. století).

Kaplička nad studánkou

Věřilo se, že nový kostel byl postaven přímo nad studánkou a že pramen Sudějovky vyvěrá pod hlavním oltářem a odtud je veden kanálkem do kapličky. Tomu však odporovala skutečnost, že kostel byl postaven vedle kapličky, v níž se ještě roku 1724 slavila pouť. Roku 1921 nechal farář Josef Navrátil, připravuje rekonstrukci studánky, hledat její pramen. Pod hlavním oltářem, u dveří sakristie i za presbytářem narazili pouze na mokrou skálu, ale žádný pramen. Až roku 1928 při vlastní rekonstrukci studánky a kapličky nad ní se zjistilo, že voda je přiváděna kanálem vyloženým mechem a jilem od studny na místě, kde předtím stávala kaplička u paty levé zvoniční věže. Studna byla vyčerpána a ukázalo se, že pramen je přímo na jejím dně.

U paty levé zvoniční věže se vývod studánky a kaplička nacházely až do roku 1843, kdy byla kaplička pro svou velkou zchátralost a podmáčenost rozebrána a znovu postavena na místě, kde se nachází dodnes. Kaplička byla zřejmě ze tří stran otevřená stavba uvnitř s kamennou nádrží na shromažďování vody uvnitř. Ani po jejím přenesení však neustala potřeba výrazných oprav kapličky přibližně každých 20 let, pravděpodobně kvůli podmáčení. Časem se zazdila další stěna a přibýlo zde železné zábradlí s pumpou k čerpání vody ze studánky.

V roce 1908 dostal tehdejší farář P. Elias anonymní dar v hodnotě 200 korun (na tehdejší dobu velké peníze, jeho roční příjem činil cca 1300 K). Rozhodl se za něj pořídit obraz sv. Anny pro kapličku. Obraz pořídil od akad. malíře Ed. Neumanna, faráře v Rohozné, a vysvětil 28. května t.r. za účasti velkého zástupu z širokého okolí. Tento obraz se v kapličce nachází podnes.

Úpravu do současné podoby ze tří stran uzavřené kapličky s volně přístupným vodovodem přinesla rozsáhlá rekonstrukce spojená s budováním samospádného vodovodu na faru (v letech 1928-1930; srovnej obr. 4). Takto přebudované kapličky byla ještě v roce 1946 při opravě stropu a podlahy vyměněna střecha za mansardovou, která se lépe hodí k celku barokního poutního komplexu. O této poslední velké opravě se zachovala poznámka P. Šulce: „*Celkový rozpočet na kapličku od stavitele Petránka z Peček byl 45 000,-. Oprava ve vlastní režii přišla na 25 000,-. Oprava skončena v sobotu před svatoanenskou poutí.*“ Doba se neměnila, zakázky se stále nadhodnocují a v lepším případě se termíny těsně stihnou. Od té doby se ještě několikrát měnila střešní krytina.

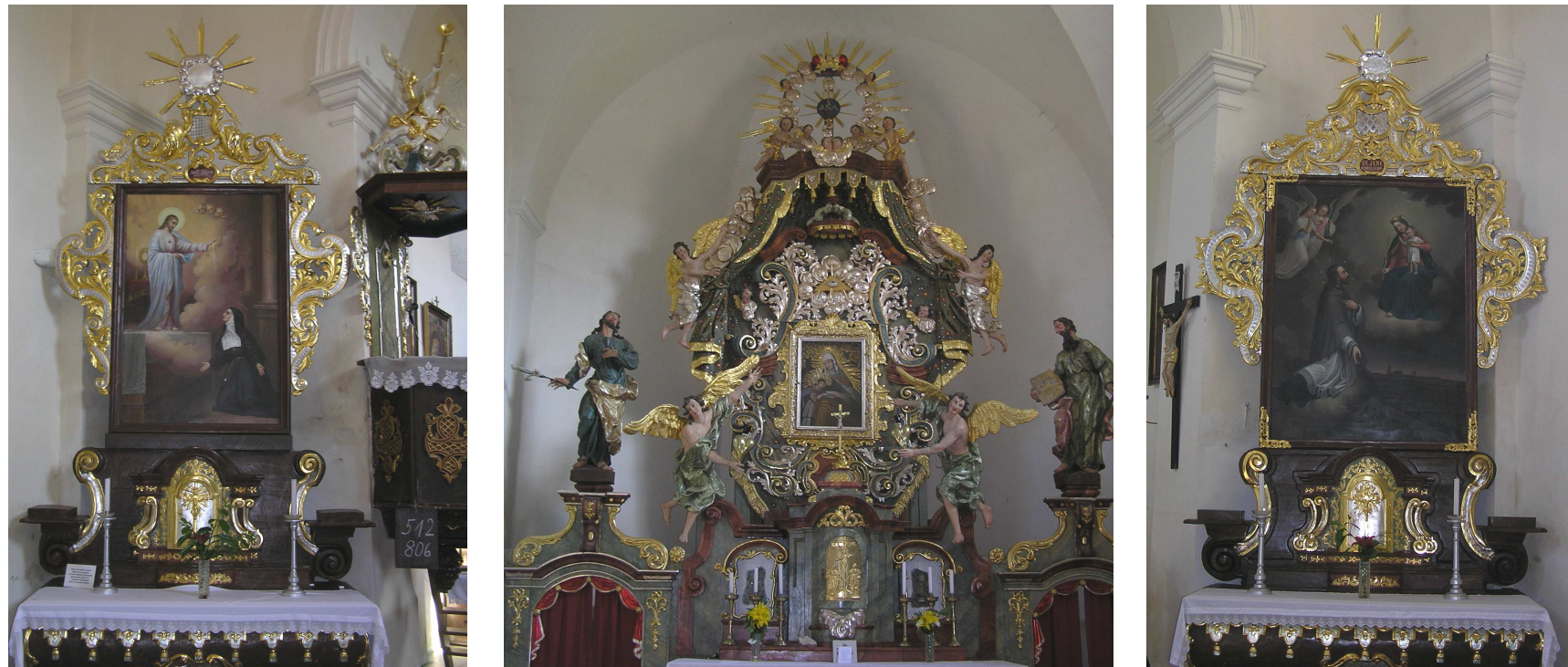


Obr. 3 (nahore): Původní obraz sv. Anny v kapličce (2013).

Obr. 4 (dole): Kaplička ještě bez současné mansardové střechy (r. 1939). Ve výklenku nad hlavním vchodem do kostela je ještě umístěna socha sv. Anny s Pannou Marií.

Oltáře

Hlavní oltář, zasvěcený sv. Anně, věnoval do nově postaveného chrámu syn hraběte Karla Jáchyma Brédy, Gottfried. Oltář se zřejmě v průběhu věků příliš neměnil. V roce 1875 byl nově pozlacen (včetně obrazu) z daru 200 zl., které chrámu věnoval sesazený rakouský císař Ferdinand IV. Dobrotivý, jenž dožíval v Praze. Boční oltáře kostela byly původně zasvěceny sv. Janu Nepomuckému (autor původního oltáře byl Martin Wenzl) a sv. zemským patronům českým. Zatímco o původnosti oltářních mens (obětní stoly) s výjevy zavraždění sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého, jakož i tumb (schránky na Nejsvětější svátost oltářní) se můžeme jen dohadovat, obrazy na oltářích s jistotou původní nejsou. Na vině byla pravděpodobně vlhkost kostela, protože oltáře pravidelně trouchnivěly a musely se vyspravovat. Současný obraz sv. Jana Nepomuckého věnovala v roce 1886 spolu s bohoslužebnými plátny slečna Anna Lindnerová, sestra kolínského děkana. Na tehdejší dobu stál velké peníze, 220 zl. (pro srovnání roční příjmy sudějovského faráře se pohybovaly mezi 600 a 700 zl. včetně přepočteného deputátu). Původní oltářní obraz s českými zemskými patrony byl v roce 1925 odstraněn a na jeho místo zakoupen za 1189 Kč ze sbírky obraz nový, znázorňující Zjevení Božského srdce Páně sv. Markétě. Pod obrazem byl připsán, žádající sv. Markétu o ochranu, který nechali památkáři při restaurování oltářů před několika lety nelogicky zatříti jako nepůvodní.



Obr. 5 (vlevo): Oltářní obraz Zjevení Božského srdce Páně sv. Markétě. **Obr. 6 (uprostřed):** Hlavní oltář s vyobrazením sv. Anny. **Obr. 7 (vpravo):** Oltářní obraz sv. Jana Nepomuckého.

Obraz s českými zemskými patrony měl zřejmě pohnuté osudy. Je malován v roce 1780 a pravděpodobně mohl původně sloužit jako nějaký cechovní prapor, snad tkalců, protože je malován z obou stran (na rubu je Neposkvrněné početí Panny Marie). Jako takový byl zařamován a umístěn na boční oltář. Po sundání z bočního oltáře v roce 1925 byl obraz nově upraven a zavěšen vedle Lurdské jeskyně a k tisíciletému výročí smrti sv. Václava byl doplněn o sochy sv. Konstantina a Metoděje, které k té příležitosti v roce 1928 kostelu věnoval nebovidský farář Josef Prudič. Po restaurování bočních oltářů byl obraz znovu převěšen a v současné době je na pravé straně kněžiště.



Obr. 8 (vlevo): Líc bývalého oltářního obrazu s českými zemskými patrony.

Obr. 9 (vpravo): Známořnění Neposkvrněného početí Panny Marie na rubu obrazu.

Lurdskou jeskyni spolu se sochou Panny Marie kostelu věnovala Anežka Dvořáková ze Zbraslavi na památku své zemřelé sestry roku 1917. Dřevěná socha Panny Marie pochází od sochaře Demetze z Tyrolska a používala se později i při procesích. Poté byla nějakou dobu ve výklenku v průčelí kostela, kde značně sešla (jako předešlá socha sv. Anny s Pannou Marií, viz obr. 4). Na přelomu tisíciletí pak byla vyměněna za kamennou sochu a uložena v sakristii. Figurální výzdoba kostela byla bohužel ochuzena v důsledku krádeží v polovině devadesátých let. Na hlavním oltáři chybí figury andělíčků a boční oltáře přišly kromě jedné o všechny sochy.

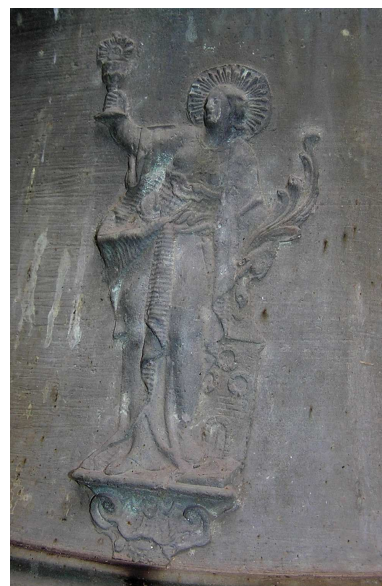


Obr. 10: Lurdská jeskyně se současnou sochou.

Sudějovské zvony

Dnes se v levé zvoniční věži nacházejí dva zvony, které byly pro kostel pořízeny krátce po vystavění ambitů a věží. V roce 1759 byl slit větší (Ø 57,5 cm) zvon s reliéfem sv. Prokopa a sv. Barbory, zkratka zvonáře patřila Janu Kristiánu Schunkemu či Janu Kristiánu Smrčkovi z Prahy (nelze určit, Načeradská 2002). Menší zvon (Ø 41 cm) pochází z roku 1772, nese reliéf Panny Marie Nanebevzaté a byl odlit Josefem Lišákem v Praze. Historicky se zde nacházel přinejmenším ještě jeden zvon, a to zasvěcený sv. Václavu, který měl být zavěšen do zvoničky sanktusky 2. 8. 1913. Původně se měl nacházet na zvoničce v Moránách, ale na žádost faráře ho patron Josef Hrubý z Jelení věnoval do opravené sanktusky u sv. Anny.

Za 1. světové války c.k. vláda zvony rekvírovala, ale chtěla vždy ponechat 1/3 zvoničny na místě. Rekvisiční montéři však chtěli v sudějovské farnosti sejmout 1200 kg zvonů z celkové výbavy 1280 kg. P. Navrátil tehdy jednal poměrně rozhodně a poté, co si montéři odešli nechat podepsat protokoly o předání od starostů, nechal ukryt větší zvony v Krsovicích i Sudějově v kostele. Kostely zamkl a navzdory urgencím zvony odmítl vydat. Kostel sv. Anny tak přišel pouze o zvonek ze sanktusky. Nacistické státní moci už tímto způsobem odporovat nešlo, a tak byly zbývající zvony až na jeden v roce 1942 rekvírovány. Nakonec však nebyly použity a farář Josef Šulc je v srpnu 1945 získal zpět z centrálního skladiště na přístavišti v Praze na Maninách.



Obr. 13 a 14 (vlevo): Menší zvon s reliéfem Panny Marie Nanebevzaté.



Obr. 11 a 12 (nahore): Větší zvon z roku 1759 s reliéfem sv. Prokopa a sv. Barbory.